

SEMINARSKA NALOGA

SPECIALNE KNJIŽNICE V SLOVENIJI

1. KAZALO

1. KAZALO.....	1
2. UVOD.....	3
3. KAJ JE SPECIALNA KNJIŽNICA ?.....	3
a. Specialna knjižnica.....	4
b. Razlika med specialnimi in splošnimi knjižnicami.....	5
4. NASTAJANJE SPECIALNIH KNJIŽNIC V SLOVENIJI.....	6
5. SPECIALNE KNJIŽNICE V SLOVENIJI.....	7
a. Centralna pravosodna knjižnica Vrhovnega sodišča.....	7
i. Zgodovina Knjižnico je po poročilu Centralne knjižnice Ministrstva za pravosodje iz leta 1946 1918. leta ustanovil Ivan Kavčnik, sicer prvi predsednik Višjega deželnega sodišča v Ljubljani. Knjižnica, ki se je imenovala Centralna knjižnica, je delovala v okviru Višjega deželnega sodišča v Ljubljani. Nastala naj bi s priključitvijo knjižnice društva Pravniki in nekdanjega društva Juristenverein. Prvi upravnik je bil dr. Gregor Krek. Leta 1945 je knjižnico prevzelo Ministrstvo za pravosodje Ljudske Republike Slovenije. Po odločbi Državnega sekretariata za pravosodno upravo je Centralna knjižnica leta 1953 prišla pod Vrhovno sodišče LRS, vendar le za kratko. Čeprav je bila ta lokacija najprimernejša, je prišlo do novih sprememb. 1957. leta so dejavnosti Centralne knjižnice ponovno prešle v pristojnost Državnega sekretariata za pravosodno upravo, sedež pa so imeli v sodni zgradbi. V šestdesetih letih je postalo bolj ali manj jasno, da bo treba ime Centralna knjižnica dopolniti. V Ljubljani so v tistem času delovale še Centralna ekonomska knjižnica, Centralna medicinska knjižnica, Centralna tehniška knjižnica, kar je pomenilo, da je sprememba imena nujna. Državni sekretariat za pravosodno upravo je leta 1963 izdal ustanovni akt za Centralno pravosodno knjižnico pri Državnem sekretariatu. Od leta 1966 pa ob imenu spet zasledimo Vrhovno sodišče SRS.....	7
.....	8
Slika 1: Knjižno gradivo na polici v Centralni pravosodni knjižnici Vrhovnega sodišča.....	8
ii. Organiziranost knjižnice.....	8
iii. Gradivo in katalogi.....	9
b. Strokovna knjižnica podjetja Acroni Jesenice.....	9
i. Razvoj.....	10
Slika 2: Notranjost strokovne knjižnice Acroni Jesenice.....	10
ii. Storitve, ki jih nudi knjižnica.....	11
Slika 3: Notranjost strokovne knjižnice Acroni Jesenice.....	11
c. Knjižnica Banke Slovenije.....	12
6. NAMEN SPECIALNIH KNJIŽNIC.....	12
7. ZAKLJUČEK.....	13
8. LITERATURA.....	14
9. PRILOGE.....	15

KAZALO SLIK

Slika	
1	7
Slika	
2	
....	9
Slika	
3	
...	10

2. UVOD

Seminarsko nalogo pišem zaradi obveznih izbirnih vsebin, konkretno knjižnično-informacijskih znanj. Že naslov naloge – Specialne knjižnice v Sloveniji – napove, kako bo ta usmerjena in kaj bo vsebovala oziroma obsegala. Kaj je specialna knjižnica? Zagotovo mora biti nekaj specialnega, saj drugače ne bi imelo takega imena. Kaj lahko v specialnih knjižnicah sploh najdemo in česa ne? Ali se kakšna specialna knjižnica nahaja tudi v Trbovljah? To so nekatera izmed vprašanj, ki so mi šinila v glavo, ko sem izvedel za temo...

Predstaviti želim, kaj sploh pomeni pojem specialna knjižnica, kakšna je razlika v primerjavi s splošnimi knjižnicami, kako so se specialne knjižnice razvijale, naštel in predstavil bom pomembnejše specialne knjižnice v naši državi in nenazadnje pojasnil, kakšen je namen specialnih knjižnic ter kako si lahko z njimi pomagamo.

3. KAJ JE SPECIALNA KNJIŽNICA ?

a. Specialna knjižnica

Specialna knjižnica je nesamostojna knjižnica, ki praviloma deluje pod okriljem druge ustanove. Te knjižnice so manjše, v njih pa pretežno najdemo le enega knjižničarja, saj zaradi majhnosti tudi ni potrebe po več uslužbencih. Specialne knjižnice se med seboj precej razlikujejo, po večini zaradi zelo različnih področij, ki jih pokrivajo in storitev, ki jih opravljajo.

Specialne knjižnice najdemo v različnih ustanovah, v podjetjih, bolnišnicah, zdravstvenih zavodih, raziskovalnih inštitutih, državni upravi ter muzejih in raznih društvih. Take knjižnice opravljajo predvsem naloge za uporabnike ustanove ali organizacije, pod okriljem katere so, ali pa tudi za ostale uporabnike, če ta organizacija ali ustanova tako določi oz. se s tem strinja.

Specialno knjižničarstvo kot veja splošnega knjižničarstva je pomembno tako rekoč za vse knjižnice, ker v marsičem kot prvo uvaja ter testira nove rešitve v knjižničarstvu, predvsem na področju uporabe informacijske tehnologije, pa tudi na področju marketinga in usposabljanja uporabnikov.

Specialne knjižnice pa so opredeljene tudi v Zakonu o knjižničarstvu Republike Slovenije. Takole pravi zakon:

»Specialne knjižnice izvajajo knjižnično dejavnost na posameznih znanstvenih ali strokovnih področjih. Specialne knjižnice v okviru javne službe iz 2. člena tega zakona tudi:

- zagotavljajo specializirane informacije na posameznih znanstvenih, strokovnih in problemsko orientiranih področjih ali v organizacijah, katerih del so,
- predvsem vsebinsko obdelujejo knjižnična gradiva in interne dokumente organizacij, katerih del so,

- gradijo specializirane knjižnične in podatkovne zbirke,
- vrednotijo in posredujejo specializirane informacije,
- usposabljaajo uporabnike za iskanje specializiranih informacij.

Specialne knjižnice so tudi tiste, ki izvajajo knjižnično dejavnost v posebnih prilagojenih tehnikah za slepe in slabovidne. Kot specialne knjižnice se obravnavajo tudi specializirani informacijski centri« (ZK, 31. člen).

Specialna knjižnica torej posreduje uporabnikom pomembne dokumente ter informacije s področja, ki ga ta knjižnica pokriva. Sodobna specialna knjižnica razširja temeljne naloge knjižnice tudi na različna druga področja znanstvenega komuniciranja ter informiranja, kot sta izobraževanje in usposabljanje uporabnikov za uporabo podatkovnih zbirk in računalniških mrež.

b. Razlika med specialnimi in splošnimi knjižnicami

Specialne knjižnice za razliko od splošnih niso samostojne ustanove, ampak delujejo pod okriljem neke druge ustanove oziroma organizacije, lahko pa so obravnavane tudi kot del te ustanove oz. organizacije. Poleg tega so specialne bolj ozko usmerjene kot splošne, saj dajejo poudarek na temi, s katero se ukvarja ustanova, katere del so. Kot je navedeno že v prejšnjem poglavju, v njih dela manj ljudi, običajno le eden. Specialne knjižnice veljajo tudi za nekakšen »preizkusni poligon« za novo opremo in postopke, ki se čez čas pričnejo uporabljati v splošnih knjižnicah. Specialne knjižnice večinoma niso odprte za javnost, temveč jih uporabljajo le uslužbenci in strokovnjaki, medtem ko v splošno lahko vstopi vsakdo.

4. NASTAJANJE SPECIALNIH KNJIŽNIC V SLOVENIJI

Prve specialne knjižnice v Sloveniji so bile uradno zaznane v letih 1962 in 1963. Po takratnem zakonu o knjižnicah so se morale knjižnice registrirati, če so nameravale sodelovati v centralnem katalogu ter izvajati medknjižnično izposajo. Strokovna ustreznost knjižnice je bila pogoj za registracijo. Leta 1966 je bilo registriranih 58 specialnih knjižnic, vendar je bilo od tega dejansko le 31 res specialnih, kajti takrat so imeli za pojem *specialna knjižnica* drugačno definicijo. To so bile knjižnice pri podjetjih, inštitutih in zavodih. V tistem času so v register specialnih knjižnic vključevali tudi šolske in visokošolske knjižnice. V register so šteli vse knjižnice, ki so bile prvenstveno namenjene ožji množici strokovnjakov, raziskovalcev in znanstvenikov z določenega področja. Najbolj so bile takrat urejene knjižnice na inštitutih. Okrog leta 1970 so dobila svoje knjižnice tudi velika podjetja.

Razvoj specialnih knjižnic je bil vzporeden gospodarskemu in tehničnemu napredku države. Po anketah je takrat kar 62% knjižnic delovalo pri gospodarskih organizacijah. Skoraj polovica specialnih knjižnic se je nahajala na območju Ljubljane, vse pa so bile nesamostojne. Uvedeno je bilo merilo strokovno urejene knjižnice, kar je pomenilo, da je knjižnica morala imeti zaposlene strokovne delavce ter imeti organiziran osnovni knjižnični katalog. Tem pogojem je zadostovalo 46% knjižnic. V naslednjih letih se je pričelo čutiti pomanjkanje ustrezno usposobljenih kadrov, osebje specialnih knjižnic pa ni bilo zainteresirano za strokovno usposabljanje. V znanstveno-informacijski sistem Jugoslavije – sistem znanstveno-tehničnega informiranja – so se specialne knjižnice pričele vključevati leta 1984. V sistem je bilo vključenih 11 knjižnic. Leta 1993 je bilo registriranih 186 specialnih knjižnic, večina izmed teh pa sploh ni bila aktivna. Ukinjati

so začeli knjižnice v velikih podjetjih (*Hidromontaža Maribor, Pionir Novo mesto, EMO Celje, Litostroj Ljubljana...*).

Od leta 1997 spremlja specialne knjižnice Davčna matična služba pri NUK, v njihovem registru pa se je na prelomu tisočletja nahajalo 166 knjižnic.

5. SPECIALNE KNJIŽNICE V SLOVENIJI

a. Centralna pravosodna knjižnica Vrhovnega sodišča

i. Zgodovina

Knjižnico je po poročilu Centralne knjižnice Ministrstva za pravosodje iz leta 1946 1918. leta ustanovil Ivan Kavčnik, sicer prvi predsednik Višjega deželnega sodišča v Ljubljani. Knjižnica, ki se je imenovala Centralna knjižnica, je delovala v okviru Višjega deželnega sodišča v Ljubljani. Nastala naj bi s priključitvijo knjižnice društva Pravniki in nekdanjega društva Juristenverein. Prvi upravnik je bil dr. Gregor Krek. Leta 1945 je knjižnico prevzelo Ministrstvo za pravosodje Ljudske Republike Slovenije. Po odločbi Državnega sekretariata za pravosodno upravo je Centralna knjižnica leta 1953 prišla pod Vrhovno sodišče LRS, vendar le za kratko. Čeprav je bila ta lokacija najprimernejša, je prišlo do novih sprememb. 1957. leta so dejavnosti Centralne knjižnice ponovno prešle v pristojnost Državnega sekretariata za pravosodno upravo, sedež pa so imeli v sodni zgradbi. V šestdesetih letih je postalo bolj ali manj jasno, da bo treba ime Centralna knjižnica dopolniti. V Ljubljani so v tistem času delovale še Centralna ekonomska knjižnica, Centralna medicinska knjižnica, Centralna tehniška knjižnica, kar je pomenilo, da je sprememba

imena nujna. Državni sekretariat za pravosodno upravo je leta 1963 izdal ustanovni akt za Centralno pravosodno knjižnico pri Državnem sekretariatu. Od leta 1966 pa ob imenu spet zasledimo Vrhovno sodišče SRS.

Slika 1: Knjižno gradivo na polici v Centralni pravosodni knjižnici Vrhovnega sodišča

ii. Organiziranost knjižnice

Centralna pravosodna knjižnica (krajše CPK) je znanstvena, specialna, strokovna in javna knjižnica za področje prava. Namenjena je pravnikom (tožilcem, sodnikom, strokovnim sodelavcem, odvetnikom, drugim delavcem sodišč in strokovni javnosti), poslužujejo pa se je lahko tudi študentje prava in zunanji uporabniki oz. nestrokovna javnost. Centralna knjižnica sodi v okvir Evidenčnega oddelka Vrhovnega sodišča Republike Slovenije. Po Sodnem redu je vodja knjižnice sodnik, ki je z določen z letnim razporedom dela. Vodja sodeluje tudi s strokovnim vodjo knjižnice, z ostalimi zaposlenimi v knjižnici in Vrhovnim sodiščem kot matično institucijo.

iii. Gradivo in katalogi

Knjižnični fond obsega približno 145.000 enot knjižnega in neknjižnega gradiva, predstavlja pa ga pretežno pravna strokovna literatura (serijske in monografske publikacije, časniki, gradiva strokovnih srečanj - tako imenovana siva literatura - gradiva izobraževanj in študijskih obiskov v tujini ter darila slovenskih in tujih institucij, elektronske publikacije...). Pomembnost poznavanja Evropskega prava pa Centralno pravosodno knjižnico vodi tudi k nakupu tujih publikacij raznovrstnih vsebin. Do slovenske osamosvojitve je knjižnica velik odstotek strokovne periodike kupovala iz nekdanjih jugoslovanskih republik. Velik del omenjenih naročil je bil ob koncu leta 1991 odpovedan, pa vendar v zadnjih letih ponovno naročajo revije, ki imajo vedno precejšen pomen za stroko. Knjižnica o novih publikacijah obvešča vsak mesec, pripravlja pa tudi informacije za serijske publikacije.

Centralna pravosodna knjižnica je kot ostanek preteklosti ohranila »listkovni katalog«, ki se od leta 1990 ne posodablja več. Takrat so začeli podatke obdelovati s pomočjo računalnika, tj. strokovno obdelavo knjižničnega gradiva ali katalogizacijo v knjižnični informacijski sistem. Polnopravna članica COBISS-a je knjižnica postala v letu 1997. V okviru tega sistema je v teku izvajanje katalogizacije knjižničnega gradiva, v prihodnosti pa gre pričakovati tudi izposoja po sistemu COBISS. Knjižnični katalog CPK je tako dostopen tudi preko spleta.

b. Strokovna knjižnica podjetja Acroni Jesenice

i. Razvoj

Kot pričetek delovanja strokovne knjižnice lahko štejemo leto 1913, ko je prvo knjižnico z železarsko literaturo naših tleh ustanovila Kranjska industrijska družba (KID), Strokovna knjižnica Železarne Jesenice pa je bila ustanovljena leta 1952. To knjižnico je družba ACRONI Jesenice leta 1994 preuredila v avtomatizirano specialno knjižnico za črno metalurgijo. Danes pa Strokovna knjižnica Acroni deluje kot specialna knjižnica, ki se poleg njenega glavnega področja - črne metalurgije - ukvarja tudi z informacijami in gradivi raznih strokovnih znanstvenih področij (materialov, strojništva, ekonomije, energetike, elektrotehnike, elektronike, računalništva...).

Slika 2: Notranjost strokovne knjižnice Acroni Jesenice

ii. **Storitve, ki jih nudi knjižnica**

Storitve knjižnice, ki jih lahko poleg zaposlenih v družbi Acroni, d.o.o. koristijo tudi zunanji uporabniki so informacijske storitve (posredovanje informacij, tematske poizvedbe, on-line povezava...), izposoja iz lastnega fonda (knjige, priročniki, slovarji, raziskovalne naloge, referenčna literatura, slovenske revije in časopisi, tuje revije, prospektno gradivo...), medknjižnična izposoja, fotokopiranje gradiva, izobraževanje uporabnikov, aktivnosti na področju marketinga in druge stvari.

Notranjost strokovne knjižnice Acroni Jesenice

Slika 3:

Delo knjižnice obvladuje knjižnični informacijski sistem (KIS), ki med drugim omogoča vodenje evidence knjig, izpisovanje gradiva, prepisovanje, knjigovodsko spremljanje literature ter iskanje po ključnih

besedah in ostalih kriterijih. Torej gre za sistem, ki deluje podobno kot COBISS.

c. Knjižnica Banke Slovenije

Knjižnico Banke Slovenije so ustanovili leta 1964. Njen fond naj bi po zadnjih podatkih obsegal nekaj več kot 8000 bibliografskih enot, ki so predvsem s področja bančništva, financ, gospodarstva, pa tudi zakonodaje ter informacijske tehnologije. Knjižnica se lahko posebej pohvali z urejeno zbirko vseh pomembnejših publikacij, ki pripadajo institucijam, ko so *Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka, Evropska banka za obnovo in razvoj*, ipd. Vsak obiskovalec lahko prosto izbira literaturo po tematiki, ki ga zanima, saj je fond knjižnice Banke Slovenije urejen po principu prostega pristopa. Kot v splošnih knjižnicah, si lahko obiskovalci tudi tukaj izposodijo material na dom ali pa ga pregledajo v čitalnici. Knjižnica štirikrat letno izdaja *Pregled novih knjig*, v katerem so objavljene informacije o novostih, stalno pa si lahko ogledamo razstavo novih publikacij.

6. NAMEN SPECIALNIH KNJIŽNIC

Temeljni namen specialnih knjižnic je zadovoljevanje potreb in želja uporabnikov iz organizacije oz. stroke, katere del je določena knjižnica. Poglavitna dejavnost specialne knjižnice zajema pridobivanje, hranjenje,

varovanje knjižničnega gradiva, ki se nahaja v knjižnici in zagotavljanje dostopa do gradiva in drugih virov, ki jih ne hrani specialna knjižnica sama. S knjižnično, dokumentacijsko in informacijsko dejavnostjo specialna knjižnica neposredno prispeva k uresničevanju ciljev in razvoju določene organizacije oziroma stroke. Zaradi razvoja znanosti, informacijske tehnologije in trga informacij se je specialna knjižnica pričela razvijati v informacijski center, ki se v prvi vrsti ukvarja z zadovoljevanjem informacijskih potreb uporabnikov.

7. ZAKLJUČEK

Ob pisanju seminarske naloge in tudi prej - ob iskanju materiala za pripravo naloge - sem spoznal, da specialne knjižnice niso tako zelo »specialne«, kot sem sprva mislil. Izkazalo se je, da so to pravzaprav normalne knjižnice, na njihovih policah pa se nahaja material, ki je pač bolj posvečen posamezni stroki oziroma področju. Na začetku sem mislil, da bom težko našel material za temo, o kateri - priznam - prej sploh nisem ničesar slišal. Pa mi je vseeno uspelo sestaviti seminarsko nalogo. Med drugim sem presenečen ugotovil, da imamo specialno knjižnico tudi v Trbovljah in sicer v muzeju. Če pa strnem skupaj vtise o seminarski nalogi in tudi temi nasploh, pa lahko rečem, da bi velike in pomembne ustanove ter organizacije resnično težko delovale brez svojih baz podatkov, ki jim lahko rečemo tudi specialne knjižnice.

8. LITERATURA

CENTRALNA pravosodna knjižnica Vrhovnega sodišča Republike Slovenije.

URL=«<http://www.sodisce.si/vsrs/default.asp?idall=41&showin=all>».

28.3.2006

ČEŠNOVAR, Nada. Razvoj specialnih knjižnic v Sloveniji. Knjižnica. 2002, let. 46, št. 1-2, str 169-177.

JUŽNIČ, Primož. Specialne knjižnice.

URL=«<http://rcun.uni-lj.si/primoz/spec.htm>». 27.3.2006

JUŽNIČ, Primož. Specialne knjižnice / Specialna knjižnica.

URL=«<http://rcun.uni-lj.si/primoz/proso1n.html>». 27.3.2006

KNJIŽNICA Banke Slovenije.

URL=«<http://www.bsi.si/html/knjiznica/index/html>». 27.3.2006

KURAŠ, Majda. Razvoj in tehnologija / R&R / Strokovna knjižnica.

URL=«http://www.acroni.si/si/index.php?cat_id=155&keywords=knjiznica».

28.3.2006

MERILA in standardi za organizacijo in delovanje specialnih knjižnic. 1. izd. Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Ljubljana, 2000.

URL=«http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/doc/merila_standardi.doc«. 29.3.2006

SEZNAM specialnih knjižnic v Sloveniji. URL=«<http://www.sspk.info/seznam%20knjiznic.htm>«. 29.3.2006

Slika 1: URL=«<http://www.sodisce.si/vsrs/default.asp?idall=41&showin=all>«. 28.3.2006

Slika 2, Slika 3: URL=«http://www.acroni.si/si/index.php?cat_id=155&keywords=knjiznica«. 28.3.2006

9. PRILOGE

Seznam specialnih knjižnic v Sloveniji

